

Obywatelskie niepośluszeństwo

Henry David Thoreau

Translacja Teresa Pelka

Service may be bodily,

It may accord a mind;

A rich soul will live

In peace and harmony;

A man of riches —

Can gather no time.

Skilled thought it must be,

For the spirit and matter

Stature and state.

Thoughts about
Politics by Aristotle
Translator

Usługa może być rąk pracą

Umysł może też najać;

Duszy bogatej żyć wola

W harmonii i spokoju;

Aby czasu uzbierać —

Nie ma bogacza.

Myśl biegła być musi,

Dla materii i ducha

Statury i stanu.

Myśli o Polityce
Arystotelesa
Tłumaczka

2023

COPYRIGHT

© Teresa Pelka 2023

ISBN 9798385726646

Oryginał: Civil Disobedience, **Aesthetic Papers**

Issue 1, Boston 1849; edycja Elizabeth Peabody.

Ilustracja na okładce: Riverside Press 1894,

Cambridge, **The Writings of Henry David Thoreau.**

Czcionka: Albert Sans OFL.

* Gwiazdka zaznacza wstawki w świetle pierwodruku.

Strona 87: *We must affect our country*, wersetów nie ma w pierwodruku, ale są w **Anti-Slavery and Reform Papers**, edycja H. S. Salt, Swan Sonnenschein, London 1890; Riverside Press, Cambridge 1894; Houghton Mifflin, London & New York 1906; New York Thoreau Fellowship, 1946.

Dozwalają na *wyobcowanie* afektu bądź pracy, czy też zalecają nauczanie *duszy*, a wrażeniem może być dzielenie od umysłu. Ta sama postać w sztuce **The Battle of Alcazar** Georga Peele(y) mówi, "Bish. Captain, you do me wrong to descant thus Upon my coat or double conscience".

Strona 96: wypiski zaznaczone przez panią Peabody jako "extracts inserted since the Lecture was read".

Strona 99: wzmianka o Konfucjuszu mają wszystkie wyżej edycje z wyjątkiem pierwodruku.

Tłumaczka

I HEARTILY accept the motto, — "That government is best which governs least"; and I should like to see it acted up to more rapidly and systematically. Carried out, it finally amounts to this, which also I believe, "That government is best which governs not at all"; and when men are prepared for it, that will be the kind of government which they will have. Government is at best but an expedient; but most governments are usually, and all governments are sometimes, inexpedient. The objections which have been brought against a standing army, and they are many and weighty, and deserve to prevail, may also at last be brought against a standing government. The standing army is only an arm of the standing government. The government itself, which is only the mode which the people have chosen to execute

Z GŁĘBI serca akceptuję motto, — „Ten rząd jest najlepszy, co rządzi najmniej”; a chciałbym to motto widzieć jak działa, tym prędzej i bardziej systematycznie. Kiedy je ziścić, urasta ono do porzekadła w jakie też wierzę: „Ten rząd jest najlepszy, który nie rządzi wcale”; a kiedy ludzie są zdecydowani, taki będzie rząd, jaki jest ich wola mieć. Rząd jest w najlepszym razie tylko dogodnością; dobrych skutków zwykle jednak nie daje większość rządów, a od czasu do czasu zawodzi każdy. Przeciwno trzymaniu pośród ludzi wojsk stałych wniesiono wiele poważnych obiekcji, i godne są one przeważać, a takie same da się wnieść przeciwko niezmiennym rządowym systemom. Takie wojska stałe to tylko ramię takż stałego rządu. Sam w sobie, rząd jest wybranym przez naród modusem dla realizacji jego woli, a tak samo

their will, is equally liable to be abused and perverted before the people can act through it. Witness the present Mexican war, the work of comparatively a few individuals using the standing government as their tool; for, in the outset, the people would not have consented to this measure.

This American government, what is it but a tradition, though a recent one, endeavoring to transmit itself unimpaired to posterity, but each instant losing some of its integrity? It has not the vitality and force of a single living man; for a single man can bend it to his will. It is a sort of wooden gun to the people themselves ; and, if ever they should use it in earnest as a real one against each other, it will surely split. But it is not the less necessary for this; for the people must have some complicated machinery or other, and hear its din, to satisfy that idea of government which they have. Governments show thus how successfully men can be imposed on, even impose on themselves, for their own advantage. It is excellent, we must all allow; yet this government never of itself furthered any enterprise, but by the

jak ludność jest podatny na nadużycia i przewroty, zanim ludzie są zdolni za jego pomocą działać. Spójrzmy na obecną wojnę z Meksykiem, dzieło stosunkowo jedynie kilku indywidualnych osób, które użyły rządu gabinetowego jak narzędzia; bo naród by się nie zgodził na te posunięcia.

A ten rząd amerykański, czymże jest, jeśli nie obyczajem, co choć niedawny, traci część swej integralności za każdym razem gdy go powziąć cały przekazać potomnym? Nie ma on witalności i rzutkości jednego żywego mężczyzny; a jeden taki może go nagiąć do swej woli. To taki drewniany straszak, i w oczach samych w rządzie ludzi, co jak by go mieli jeden przeciwko drugiemu szczerze obrócić, pewnie by pękł. Jest jednak potrzebny, bo ludzie muszą mieć jakąś skomplikowaną machinę gdzie by słyszać huczek, ażeby zadowolić pojęcie rządu jakie mają. Rządy to także pokaz jak skutecznie coś ludziom narzucić, albo i siebie samych, dla zysku, czymś obłżyć. Rząd ten ma się świetnie, musimy przyznać, nigdy jednak sam z siebie żadnego przedsięwzięcia nie dokonał, o ile

alacrity with which it got out of its way. *It* does not keep the country free. *It* does not settle the West. *It* does not educate. The character inherent in the American people has done all that has been accomplished; and it would have done somewhat more, if the government had not sometimes got in its way. For government is an expedient by which men would fain succeed in letting one another alone; and, as has been said, when it is most expedient, the governed are most let alone by it. Trade and commerce, if they were not made of India rubber, would never manage to bounce over the obstacles which legislators are continually putting in their way; and, if one were to judge these men wholly by the effects of their actions, and not partly by their intentions, they would deserve to be classed and punished with those mischievous persons who put obstructions on the railroads.

But, to speak practically and as a citizen, unlike those who call themselves no-government men, I ask for, not at once no government, but *at once* a better government. Let every man make known what

ferwor nie był jak przy jego powstawaniu. *Nie* zachowuje w kraju wolności. *Nie* zaludnia Zachodu. *Nie* zapewnia edukacji. To ów swoisty Amerykanom charakter dokonał wszelkich osiągnięć; a działałby on i nieco więcej, gdyby mu raz po raz nie wchodził w drogę rząd. Gdyż ogółem ustrój to sposób żeby sobie ludzie świetnie radzili działając samodzielnie; a jak już powiedziano, ustrój wtedy jest najdogodniejszy, gdy rządzeni mają od rządu jak najwięcej spokoju. Handel i obrót towarowy, gdyby nie było indyjskiego kauczuku, nigdy by nie przeskoczyły barier jakie im prawodawcy stale w drogę rzucają; a gdyby sądzić o ludziach w rządzie całkiem wedle skutków ich działań, a w żadnej mierze względem ich intencji, słusznym byłoby ich zaliczać oraz poddawać karze wraz z owymi szkodliwymi osobami co kładą przeszkody na kolejowe tory.

Ażeby mówić praktycznie i jak obywatel, a nie jak ci, co o sobie sami mówią, żyją bez rządu, zapytywałbym nie o to, by rządu zaraz nie było, ale by *zaraz* był rząd lepszy. Niechże każdy ogłosi jaki

kind of government would command his respect, and that will be one step toward obtaining it.

After all, the practical reason why, when the power is once in the hands of the people, a majority are permitted, and for a long period continue, to rule, is not because they are most likely to be in the right, nor because this seems fairest to the minority, but because they are physically the strongest. But a government in which the majority rule in all cases cannot be based on justice, even as far as men understand it. Can there not be a government in which majorities do not virtually decide right and wrong, but conscience? — In which majorities decide only those questions to which the rule of expediency is applicable? Must the citizen ever for a moment, or in the least degree, resign his conscience to the legislator? Why has every man, a conscience, then? I think that we should be men first, and subjects afterward. It is not desirable to cultivate a respect for the law, so much as for the right. The only obligation which I have a right to assume is to do at any time what

rodzaj rządu by miał jego poważanie, a będzie to już krok na drodze by taki rząd uzyskać.

W końcu powodem w praktyce, dlaczego władza jest w rękach ludności, iż pozwala się by większość przeważała, a jej głos stanowił reguły na długo, nie jest to, że najpewniej mają rację, czy też mniejszości wyglądałoby to na rozwiązanie najbardziej uczciwe, ale dlatego że są najsilniejsi fizycznie. Jednak ustrój gdzie większość rządzi zawsze, nie ma jak polegać na sprawiedliwości, nawet szeroko pojmowanej. Czyżby niemożliwy był taki rząd, gdzie orzekać co dobre a co złe należy do sumienia, a nie do większości? Gdzie większość decyduje jedynie w kwestiach gdzie się stosuje zasada dogodności? Miałby obywatel kiedykolwiek, czy też w najmniejszym stopniu, rezygnować ze swego sumienia na korzyść prawodawcy? Po co ma więc zwykły człowiek sumienie? Myślę, być powinniśmy wpierw ludźmi, a zarządzeniom podlegać tylko potem. Nie należy kultywować szacunku dla przepisu tak samo, jak dla racji. Jedynym obowiązkiem jaki mam rację przyjąć, to czynić zawsze

I think right. It is truly enough said, that a corporation has no conscience; but a corporation of conscientious men is a corporation with a conscience. Law never made men a whit more just; and, by means of their respect for it, even the well-disposed are daily made the agents of injustice. A common and natural result of an undue respect for law is, that you may see a file of soldiers, colonel, captain, corporal, privates, powder-monkeys and all, marching in admirable order over hill and dale to the wars, against their wills, aye, against their common sense and consciences, which makes it very steep marching indeed, and produces a palpitation of the heart. They have no doubt that it is a damnable business in which they are concerned; they are all peaceably inclined. Now, what are they? Men at all? Or small moveable forts and magazines, at the service of some unscrupulous man in power? Visit the Navy Yard, and behold a marine, such a man as an American government can make, or such as it can make a man with its black arts, a mere shadow and

co uważam za słuszne. Dość powiedzieć, korporacja sama w sobie nie ma sumienia; ale korporacja utworzona z ludzi co mają sumienie, jest korporacją z *sumieniem*. Prawo nigdy ludzi nie uczyniło ni ciut bardziej sprawiedliwymi; a spośród tych co prawo szanują, choćby o dobrym usposobieniu, co dzień się jakiś staje pośrednikiem niesprawiedliwości. Z natury i powszechnie widać rezultat nienależnego szacunku dla prawa jak idzie oddział żołnierzy, pułkownik, kapitan, sierżant, szeregowi, kanonierzy i reszta, marsz w podziwu godnym porządku, wzgórzem i doliną, na wojnę, wbrew woli, a tak, wbrew zdrowemu rozsądkowi i sumieniu, stromizna to w rzeczy samej, co przyprawia serce o kołatanie. Nie wątpię, wdali się w potępienia godny biznes; ale skłaniają się w ciszy. Czymże teraz są? Ludźmi? Czy może małymi samobieżnymi fortami i magazynami na służbie jakiegoś bez skrupułów człowieka u władzy? Pójdź do doku marynarki, spójrz na żołnierza, to człowiek jakim uczynić go umie amerykański rząd, czy też człowiek z ciemnymi sprawkami, cień jedynie i podobizna człowieczeń-

reminiscence of humanity, a man laid out alive and standing, and already, as one may say, buried under arms with funeral accompaniments, though it may be,

“Not a drum was heard, nor a funeral note,
As his corse to the rampart we hurried;
Not a soldier discharged his farewell shot
O’er the grave where our hero we buried.”

The mass of men serve the State thus, not as mainly, but as machines, with their bodies. They are the standing army, and the militia, jailers, constables, *posse comitatus*, etc. In most cases there is no free exercise whatever of the judgment or of the moral sense; but they put themselves on a level with wood and earth and stones; and wooden men can perhaps be manufactured that will serve the purpose as well. Such command no more respect than men of straw or a lump of dirt. They have the same sort of worth only as horses and dogs. Yet such as these even are commonly esteemed good citizens. Others, as most legisla-

stwa, męczyzna jak z planu, a żywy i stoi, choć już, rzekłoby się, pogrzebany pod uzbrojeniem, grobowy dla niego akompaniament, bo przecież i tak się zdarzyć może:

„Ni werbla, ni nuty kirowej;
Ciało szybko nad wał podane
Ni żołnierz dał salwę honoru
Gdzie my bohatera grzebali.”

Multum ludzi tak oto służy państwu, nie jako przede wszystkim ludzie, ale jako cielesne maszyny. To wojsko rządowe, gwardia, więzienni strażnicy, rewirowi, poborowi, i tak dalej. Większość nie dba mieć samodzielny osąd czy zachować własne poczucie moralności; ich więź z krajem jest jak z ziemią, skałą, czy lasem; a dałoby się może produkować drewniane formy i te by równie dobrze spełniały zadanie. Nie budzą szacunku więcej niż figura ze słomy albo bryłka brudu. Ich wartość nie jest większa niż ta koni albo psów. Jednak powszednia o nich ocena, to iż dobrzy są z nich obywatele. Inni — jak większość prawodawców, poli-

tors, lawyers, ministers, and office-holders, serve the State chiefly with their heads; and, as they rarely make any moral distinctions, they are as likely to serve the devil, without intending it, as God. A very few, as heroes, patriots, martyrs, reformers in the great sense, and *men*, serve the State with their consciences also, and so necessarily resist it for the most part; and they are commonly treated by it as enemies. A wise man will only be useful as a man, and will not submit to be "clay," and "stop a hole to keep the wind away," but leave that office to his dust at least:

"I am too high-born to be propertied,
To be a secondary at control,
Or useful serving-man and instrument
To any sovereign state throughout the world."

He who gives himself entirely to his fellow-men appears to them useless and selfish; but he who gives himself partially to them is pronounced a benefactor and philanthropist.

tyków, prawników, ministrów czy urzędników — służy państwu z zasady głowami; ale że rzadko dokonują moralnych rozróżnień, służyć by mogli, wcale nie zamierzając, diabłu zarówno jak Bogu. Bardzo niewielu, bohaterzy, patrioci, męczennicy, w szerokim sensie reformatorzy, jak i zwykli *ludzie*, służą państwu także swym sumieniem, a tak się koniecznie często rządowi sprzeciwiają, że ich traktuje jak wrogów. Człowiek mądry przyda się rządowi jako człowiek, nie ulegnie i nie będzie „gliną, co by nią od wiatru dziurę zalepić”, ale pogodzi się z taką dystynkcją dla swych prochów:

„Za dobry ród, by kabzie służyć
Być swej kontroli względem wtórnym,
Paziem miłym i instrumentem
Udzielnego rządu w tym świecie.”

Kto się całkiem swym współczesnym poświęca, jawi się im nieużyteczny i samolubny; a ten, co się z nimi angażuje po części, nazywany jest dobrodziejem i filantropem.

How does it become a man to behave toward this American government to-day? I answer that he cannot without disgrace be associated with it. I cannot for an instant recognise that political organization as *my* government which is the *slave's* government also.

All men recognize the right of revolution; that is, the right to refuse allegiance to, and to resist the government, when its tyranny or its inefficiency are great and unendurable. But almost all say that such is not the case now. But such was the case, they think, in the Revolution of '75. If one were to tell me that this was a bad government because it taxed certain foreign commodities brought to its ports, it is most probable that I should not make an ado about it, for I can do without them: all machines have their friction; and possibly this does enough good to counterbalance the evil. At any rate, it is a great evil to make a stir about it. But when the friction comes to have its machine, and oppression and robbery are organized, I say, let us not have such a machine any longer. In other words,

Jak się dziś przystoi człowiekowi zachować wobec tego amerykańskiego rządu? Odpowiadam, nie da się z nim zadawać bez towarzyszącej kompromitacji. Nawet przez chwilę nie rozpoznaję tej politycznej organizacji jako *mój* rząd, bo sprawuje też urząd nad *niewolnikami*.

Wszyscy ludzie rozpoznają prawo człowieka do rewolucji, prawo odmówić lojalności i oprzeć się rządowi, kiedy jego tyrania lub nieskuteczność są wielkie i nie do wytrzymania. Prawie wszyscy jednak mówią, teraz nie taka jest sytuacja. Myślą, sytuacja była taka przy rewolucji z '75. Gdyby mi ktoś powiedział że tamten rząd był zły, bo opodatkował jakieś zagraniczne towary sprowadzane do jego portów, najpewniej bym nie robił o to hałasu, bo się bez takowych dóbr obywam: w każdej maszynie jest trochę tarcia, ale dokonuje ona dość dobra i zło się jakoś wyrównuje. Byłoby w każdej mierze wielkim złem, robić o to tarcie zamęt. Kiedy jednak samo tarcie tworzy sobie maszynię, opresja i rabunek są zorganizowane, wtedy, mówię, nie miejmy już takiej maszyny. W innych słowach,

when a sixth of the population of a nation which has undertaken to be the refuge of liberty are slaves, and a whole country is unjustly overrun and conquered by a foreign army, and subjected to military law, I think that it is not too soon for honest men to rebel and revolutionize. What makes this duty the more urgent is the fact, that the country so overrun is not our own, but ours is the invading army.

Paley, a common authority with many on moral questions, in his chapter on the "Duty of Submission to Civil Government," resolves all civil obligation into expediency; and he proceeds to say, "that so long as the interest of the whole society requires it, that is, so long as the established government cannot be resisted or changed without public inconveniency, it is the will of God that the established government be obeyed, and no longer."

"This principle being admitted, the justice of every particular case of resistance is reduced to a computation of the quality of the danger and griev-

kiedy szósta część ludności to niewolnicy, gdzie naród się powziął dać wolności schronienie, a cały kraj jest niesprawiedliwie najeżdżany i podbijany przez obce wojsko, i poddany wojskowemu prawu, myślę, nie jest uczciwym ludziom za wcześnie się zbuntować i zrobić rewolucję. Co czyni obowiązek tym pilniejszym teraz to fakt, że kraj tak najeżdżany nie jest już naszym, ale nasza jest dokonująca inwazji armia.

Paley, powszechnie znany autorytet w wielu sprawach moralnych, w rozdziale o „Obowiązku podporządkowania się rządowi cywilnemu”, widzi wszelki obowiązek w dogodności, a dalej mówi on, „jak długo wymaga tego interes całego społeczeństwa, czyli jak długo się nie da ustanowionemu rządowi sprzeciwić czy też go zmienić bez publicznej niedogodności, jest wolą Boga ażeby ów ustanowiony rząd miał pośród ludzi posłuchanie, ale nie dłużej.”

“Przyjmując taką zasadę, sprawiedliwość w każdym poszczególnym przypadku oporu sprowadza się do ważenia rozmiaru niebezpieczeństwa

ance on the one side, and of the probability and expense of redressing it on the other." Of this, he says, every man shall judge for himself. But Paley appears never to have contemplated those cases to which the rule of expediency does not apply, in which a people, as well as an individual, must do justice, cost what it may. If I have unjustly wrested a plank from a drowning man, I must restore it to him though I drown myself. This, according to Paley, would be inconvenient. But he that would save his life, in such a case, shall lose it. This people must cease to hold slaves, and to make war on Mexico, though it cost them their existence as a people.

In their practice, nations agree with Paley; but does any one think that Massachusetts does exactly what is right at the present crisis?

"A drab of state, a cloth-o'-silver slut,
To have her train borne up,
and her soul trail in the dirt,"

Practically speaking, the opponents to a reform in Massachusetts are not a hundred thousand politicians at the South, but a hundred thousand

oraz szkody po jednej stronie, a prawdopodobieństwa i kosztu naprawy po drugiej.” Mówi on, to każdy człowiek musi rozważyć samodzielnie. Wygląda jednak na to, że Paley nie rozważył przypadków gdzie zasada dogodności się nie stosuje, a ludzie, także pojedynczo, muszą czynić sprawiedliwość, jakkolwiek jej koszt. Jeżeli niesprawiedliwie wyrwałem deskę spod tonącego, to muszę ją mu oddać, choć sam tonę. Wedle Paleya to byłoby niewygodne. Tyle że ten, co by tak ratował swe życie, je straci. Ten naród musi przestać trzymać niewolników czy prowadzić wojnę przeciwko Meksykowi, choć to koszt na ich narodowym istnieniu.

W praktyce, narody zgadzają się z Paleyem; ale czy ktoś myśli że Massachusetts robi dokładnie co trzeba, przy obecnym kryzysie?

„Niecny stan, brud posrebrzany

Co świtę hołubi,

A duchem skalany.”

W rzeczy samej, oponenci reformy w Massachusetts to nie sto tysięcy polityków Południa, ale sto tysięcy handlowców i farmerów na miejscu,